

שליחות יד – באמצעות שליח – 1162

למדנו, שאין שליח לדבר עבירה והענישה היא על השליח (או מפאת סברת דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, או מלימוד מפסוקים). אבל שמאי הזקן סובר שהמשלח חייב. וב"שליחות יד" בפקדון, יש חיוב על שומר ששלח שליח לשלוח יד בפקדון – ולקמן

שאלה בדין שליחות יד באמצעות שליח:

בעל מוסך שאמר לעובד שלו, לערוך נסיעה פרטית (עבור בעל המוסך) ברכב שהתקבל לתיקון, ולאחר מכן אירע אונס – מי חייב? אם אירעה תאונה תוך"ד הנסיעה מי חייב? אם העובד לא נעל את הרכב ונגנב – מי חייב? האם על העובד

לסרב לדרישת המעסיק?

בבא מציעא דף מד. / שליחות יד במחשבה / שליח לשליחות יד

גמרא. מנהגי מילי? – דתנו רבנן: על כל דבר פשע, בית שמאי אומרים: מלמד שהחייב על המחשבה (=דיבור) כמעשה, ובית הלל אומרים: אינו חייב עד שישלח בו יד, שנאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. אמרו להן בית שמאי לבית הלל: והלא כבר נאמר על כל דבר פשע? אמרו להן בית הלל לבית שמאי: והלא כבר נאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. (=המשך לקמן בשיטת בית הלל) אם כן מה תלמוד לומר על כל דבר פשע – שיכול אין לי אלא הוא, אמר לעבדו ולשלוחו מניין? תלמוד לומר על כל דבר פשע.

לולי הפסוק מה היינו סוברים לגבי עבדו ושלוחו ששלחו יד מחמת ציווי השומר? האם משהו חייב? האם השליח יודע שהוא שולח יד בפקדון או סובר שמדובר בחפץ של המשלח (השומר)? מי מתחייב באונסין השליח או השומר? נסה 'לקשור' בין שיטת שמאי הזקן לעיל לבין בית שמאי! האם השליח פטור לגמרי? (ולקמן פתחי חושן). החיוב של המשלח – באונס שלאחר מכן או בהיזק שעושה השליח?

בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף מב עמוד ב

יש דברים שאף לעבירה יש בהם שליחות והוא ענין שליחות יד המחייב באונסין כמו שיתבאר במקומו שלא סוף דבר אם שלח בעל הבית בה יד הוא בעצמו אלא אף אם אמר לעבדו ולשפחתו לשלוח בה יד ועשו חייב – הוא באונסין כאלו שלח בה יד הוא בעצמו. האם דוקא עבדו ושפחתו? מה הדין "שליח רגיל"? דייק בגמרא. מי חייב על עצם המעשה שעשו השליחים? ומי על האונס?

שיטה לא נודע למי מסכת קידושין דף מב עמוד ב / שיטת ב"ש

אמר לעבדו ולשלוחו כו'. ולבית שמאי לא איצטריך להו קרא לאומר לעבדו ולשלוחו, דאפילו תימא אין שליח, תיפוק ליה משום דחייב על המחשבה, והיינו דאמרינן הניחא לבי"ה כו', דלבית שמאי הא לא הו שני כתובין, דבשליחות יד אם אמר לעבדו ולשלוחו לא מחייב אלא מתורת מחשבה.

רש"י קידושין דף מב עמוד ב / שיטת ב"ש

לעבדו ושלוחו מנין ת"ל עכ"ד פשע כו' אלא לבי"ש נילף מיניה כו'. משמע דלבי"ש פטור ע"י שליח אם לא דס"ל כשמאי רבן דלקמן דס"ל יש שליח לד"ע לאוקימתא קמייתא. ואפשר דכיון דאמר לשליח לשלוח בו יד לא גרע מחשב דחייב לדידהו:

שולחן ערוך חושן משפט הלכות פקדון סימן רצב סעיף ה

השולח יד בפקדון על ידו או על ידי שלוחו, ה"ז גזלן ונתחייב באונסים, ונעשית הגזילה ברשותו, ומשלם אותה כדין הגזלנים שיתבאר בהלכות גזילה.

סמ"ע סימן רצב ס"ק י

(ו) אמר שרוצה לשלוח כו'. קמ"ל בזה, דאע"ג דכתיב [שמות כ"ב ח'] על כל דבר פשע, לא תימא שנתחייב בדיבורו, שהרי כתיב [שם שם י'] אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, עד שישלח בה יד, ומאי דכתיב על כל דבר פשע, דרשו מיניה בגמ' [ב"מ מ"ד ע"א] דאם אמר לשליח לשלוח יד בפקדון ועשה מאמרו בו דחייב המשלח... ובפרישה [שם] כתבתי דנראה דהיינו דוקא כשלם ידע השליח שהוא של אחרים או שאינו בר חיוב או שאין לו מה לשלם, וכמ"ש בריש סימן קפ"ב, דאל"כ הא קי"ל [קידושין מ"ב ע"ב, ב"מ י' ע"ב] דאין שליח לדבר עבירה.

ט"ז חושן משפט סימן רצ"ב

סעיף ה'. הרי זה גזלן. מ"ש בסמ"ע ס"ק (ו') [י'] דאל"כ הוי שליח לדבר עבירה, זהו כשגגה שיצאת מלפני השליט, דתלמוד ערוך הוא בפ"ב דקדושין דף מ"ב [ע"ב] דמעילה ושליחות יד הוו ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדן, דדוקא בהנך תרי אמרינן יש שליחות לדבר עבירה אבל לא בשאר דוכתא, וא"כ כאן מיירי בכל גווני ולא כמו שחילק בסמ"ע.

תוספות יום טוב מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה יב

...הכי איתא בהדיא בגמרא פ"ב דמסכת קדושין דף מ"ב ואשתמיטתיה למהר"ר ואלק זלה"ה... (=הסמ"ע לעיל). ותו אשתמיטתיה גמרא אחרת פרק קמא דמכילתין דף י' האומר לאשה ועבד צאו גנבו לי אף על גב דהשתא לית להו לשלומי. כיון דבני חיובא נינהו לכשיהא להם כדתנן בפרק החובל (דף פ"ז) נתגרשה האשה וכו' לא נתחייב שולחן. דשמעין בהדיא דאע"ג דאין לשליח לשלם פטור המשלח. ואין לומר דדברי מהר"ר ואלק כשאין לו לעולם (=שאין לשליח לשלם). דהכי ידעין השתא שלא יהיה לו. והא נשתחרר העבד. כיון שיוכל להיות שיקנה נכסים. פטור משלחו. ועל מ"ש שלא ידע וכו'.

פרישה חושן משפט סימן רצ"ב ס"ק ו'

ונראה דהשליח אינו יודע שהוא פקדון או שאינו בר חיובא כמ"ש לעיל ריש סימן קפ"ב (ס"ד) דאם לא כן הא קיימא לן (ב"מ י ב) אין שליח לדבר עבירה. ודוחק לומר דשאני הכא דרבייה ליה קרא מדכתיב 'על כל דבר פשע' - דאם לא כן קרא למה לי ? דהא י"ל דקמ"ל דחמשלח חייב ומוציאין ממון מידו אף על גב דלא עביד מעשה, ולעולם דוקא בדלא ידע השליח וכמו בעלמא. שים לב כיצד הסמ"ע (-הפרישה) עצמו מיישב את הקושיא של הט"ז והתוי"ט על פי שיטתו, שבמקרה של שליח לדבר עבירה שלא ידע שהוא שליח, אף שיש שליחות לדבר עבירה (=המעשה קיים), אבל אין חיוב על המשלח, וכאן התחדש חיוב על המשלח !

ש"ך חושן משפט סימן רצ"ב ס"ק ד'

(ד) שרוצה לשלוח יד בפקדון. ע' בסמ"ע ס"ק י' דנראה דהיינו דוקא כו' בכאן הראה הגאון אמ"ו ז"ל (-הרב מאיר הכהן ז"ל, שהיה גם תלמיד של הסמ"ע) את ידו גדולה וגודל חריפתו לפי שהכל תפסו על הסמ"ע בזה ולא ירדו לס"ד... והגאון אמ"ו ז"ל יישב דברי הסמ"ע בטוב טעם ודעת ככהנא מסייע כהנא ואמר דודאי לא נעלם מהסמ"ע... אלא דקשיא למה יתחייב המשלח ישלם השליח אם יש לו לשלם ואין לו אלא טענה שהשולח שלחו הרי קי"ל דאין שליח לד"ע דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וא"כ כיון דעכ"פ חייב השליח לשלם וא"כ למאי נ"מ אתי קרא לחייב גבי שליחות יד המשלח ? ומתרץ הסמ"ע משום

- דבעלמא יש מחלוקת בין הפוסקי' די"א כשלא ידע השליח אמרי' יש שלד"ע וי"ח דאפ"ה אין שלי"ע וכמו שהביא הד"מ והסמ"ע מחלוקת זה לקמן ס"ס שמ"ח.
- ועוד יש מחלוקת די"א דהיכא שהשליח אינו בר חיובא יש שלד"ע וכמ"ש הרב לעיל ר"ס קפ"ב וי"ח וכמ"ש שם
- וכן היכא שאין לו לשלם לכ"ע אמרי' אין שלד"ע וכמ"ש שם -

א"כ קאמר דלהפוסקי' בעלמא היכא שלא ידע השליח אין שלד"ע א"כ הכא גבי שליחות יד קרא אתי היכא שלא ידע השליח דחייב המשלח דלהפוסקי' דבעלמא נמי יש שלד"ע היכא [שלא ידע א"כ קרא אתי היכא דאינו בר חיובא ולהפוסקי' דבעלמא נמי יש שלד"ע היכא נ' דכצ"ל] דאינו בר חיובא א"כ קרא אתי היכא שאין לו לשלם דפשיטא דלכ"ע בעלמא פטור המשלח הכא חייב אבל אם יש לו לשלם וידע והוא בר חיובא דבכה"ג פשיטא דחייב השליח לכ"ע משום דאין שלד"ע

וז"ש הסמ"ע וכמ"ש בר"ס קפ"ב דאלי"כ הא קי"ל דאין שלד"ע ר"ל דשם נתבאר דקי"ל אין שלד"ע וא"כ פשיטא דהשליח חייב וא"כ פשיטא דלא גלי לן קרא בכה"ג דחייב המשלח כיון דהשליח ישלם דהא על כל דבר פשע רבויא הוא ולא אתי אלא לחייב המשלח דהכי תניא אין לי אלא הוא פי' אם שלח יד שהוא חייב אמר לשלוחו מניין ת"ל על כל דבר פשע א"כ אתי הרבוי לחייב המשלח ולא לפטור את השליח, הגע עצמך אם לא יהא למשלח לשלם ויהא לשליח לשלם יגרע כח המפקיד משאר בני אדם (וכן משמע בתוס' רי"ד בקידושין נ"ל ע"ש) ועוד אי לאו קרא ה"א אף אם אין לשליח לשלם פטור שולחו א"כ השתא דאתי קרא לרבות אין לנו לרבות אלא היכא שמפסיד המפקיד כגון חד מהנד תלת אנפי אבל אם לא יפסיד המפקיד למה ישלם המשלח ע"כ דברי הגאון אמ"ו ז"ל. ...

רמב"ם הלכות מעילה פרק ז הלכה ב

ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר.

מדוע לא הזכיר שליחות יד שנאמרה בגמ' במפורש ?

חדושי המהרי"ט מסכת קידושין על הרי"ף פרק האיש מקדש

והיינו דכתיב על כל דבר פשע אפי' דבור פשע מקרי הא אלו אמר אדם לשלוחו שישלח יד בשל אחרים שלא נעשה שומר עליו פטור....

וקי"ל מ"ש הרמב"ן (=רמב"ם) ז"ל שם שבכל התורה כולה לא מצינו שליח לדבר עבירה אלא במעילה, והרי שליחות יד דהוי שליח לדבר עבירה ? ותו מיייתי בגמ' טביחה דהויא ע"י אחר דומיא דמכירה ומחייב איהו אלמא יש שליח לדבר עבירה ?

והא דלא חשיב טביחה דע"י אחר ומתחייב משמע ליה לרב ז"ל דטביחה נמי לאו מטעם שליחות הוא דאפי' אם טבחו ע"י קטן דלאו בר שליחות הוא מחייב דומיא דמכירה דלא קפיד קרא אלא אמה שנהנה ממנו בין מן הבשר בין מן הדמים...

וי"ל לדעתו ז"ל דהא דגלי רחמנא בשליחות יד באומר לשלוחו לאו מדין שליח הוא אלא מדין פשיעה שחייב הכתוב את השומר בין שפשע הוא עצמו בפקדון בין שאמר לאחר' לפי ששמירתו עליו

(ועי"ש מדוע הגמ' כינתה מקרה של בכלל שני כתובים הבאים כאחד)

קצות החושן על שולחן ערוך חושן משפט הלכות פקדון סימן רצב סעיף ה

ולענ"ד גבי שליחות יד כ"ע מיקרי בר חיובא, דאע"ג דשליחות יד דכתיב בשומרין שמו מוכיח עליו דלא מייירי בנתכין לגוזלו ממש, דא"כ אפילו שאר בני אדם נמי...

והנלע"ד בזה ליישב דברי הסמ"ע לפי מ"ש הרמב"ם פ"ז ממעילה (ה"ב) ז"ל, "שלא מצינו בכל התורה כולה שליח לדבר עבירה לבד במעילה ובלבד שלא יתערב עמו איסור אחר" עכ"ל. ובש"ס מצינו עוד שליח לדבר עבירה בטביחה ומכירה ובשליחות יד.

וראיתי במוהרי"ט... (=לעיל) ולפ"ז נחא דברי הסמ"ע כיון דהרמב"ם כתב דלא מצינו שליח לדבר עבירה אלא במעילה, וא"כ ע"כ בשליחות יד דחייב רחמנא מדין פשיעה הוא ולא מדין שליחות, ולזה קשיא ליה דישלם השליח... לזה כתב שלשה דרכים באופן שפטור השליח, דאלי"כ אין שליח לדבר עבירה דלא אתרבי מעל כל דבר פשע אלא לחייב המשלח מדין פשיעה. ומ"ש הסמ"ע או שאינו בר חיובא יבואר לפנינו...

אלא דבעיקר דברי הסמ"ע קשיא לי דהא השליח בלאו הכי פטור כיון דאינו שומר ושליחות יד דכתיב בשומרין אינו אלא בשומרין, ואין זה מדין גנב וגזלן דאפילו בכל אדם חייב, וכמ"ש בשיטה מקובצת סוף פרק המפקיד לפרושי הך מלתא דשליחות יד דחדית לן רחמנא בשומרין משא"כ בשאר בני אדם וע"ש, ועיין מ"ש בסימן רצ"א סק"ב, וא"כ שליחות יד דשמו מוכיח עליו דמייירי בדיני שומרין בלאו הכי שליח פטור כיון דאינו שומר וצ"ע. ואפשר דמ"ש הסמ"ע או שליח אינו בר חיובא, מייירי נמי בהכי דהיינו שאינו שליחות יד דגנב וגזלן אלא שליחות יד דחייב רחמנא בשומרין, וא"כ השליח אינו בר חיובא כיון דאינו שומר פטור מלשלם, או שאין לו לשלם דאפילו עושה שליח בשליחות יד דגניבה וגזילה שהוא בכל אדם נמי נפקא מינה דחייב המשלח באין לו לשליח לשלם.

תורת מנחם תשמ"ה א כ"ז תשרי, עמ' 489

ידועה הקושיא שמצינו שליחות לדבר עבירה בשליחות יד אמר לשלוחו לשלוח יד בפקדון שחמירו הפקיד בידו חייב השולח וכן בטביחה ומכירה גנב ששלח שליח לטבוח או למכור חייב הגנב בתשלומי ד' וה' וא"כ כיצד אומר הרמב"ם שבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה והתירוץ ששליחות יד וטביחה ומכירה אינם דומים למעילה במעילה הריבוי הוא ששלוחו כמותו וממילא נפקע החיוב מן השליח וחייב המשלח על פעולתו של השליח אבל בשליחות יד אין חיוב המשלח בתורת שלוחו כמותו אלא בתורת פושע היינו שהחיוב הוא על הפשיעה שבדיבור עצמו שאמר לשלוח יד וכן בטביחה ומכירה אין החיוב בתורת שלוחו כמותו כי אם על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים

נתיבות המשפט [חדושים] על שולחן ערוך חושן משפט הלכות פקדון סימן רצב סעיף ה

ועיין ביאורים [סק"ה] דהעיקר, כיון דשליחות יד בעי קנין, ורחמנא ריבה שנקנה להמשלח ע"י קנין שעשה השליח, ממילא אינו חייב רק המשלח ולא השליח, כיון דלא נקנה להשליח. רק כשאכלו השליח, אז רצה מזה גובה ורצה מזה גובה, כמו בגזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו שרצה מזה גובה ורצה מזה גובה. ואפילו אם השליח הוא חרש שוטה וקטן חייב המשלח, ועיין ביאורים [שם].

מנחת חינוך פרשת משפטים מצוה נז אות א

ועי' ש"ך וסמ"ע שם דדעתו דהתורה ריבתה כאן דהמשלח ג"כ חייב ומכל מקום השליח לא נפקע מחיובו והשליח ג"כ חייב אך אם אין לשליח לשלם חייב המשלח.

ערוך השולחן חושן משפט סימן רצב סעיף יב

השולח יד בפקדון ע"י שלוחו ה"ז גזלן ונתחייב באונסין דהתורה ריבתה בזה דשלוחו כמותו כמ"ש בסעיף א' ויש להסתפק אם מהני אף ע"י מי שאינו ראוי לשליחות כמו קטן וכיוצא בו ? ויראה לי דאם השליח כבר שלח יד ונטל ממנו חייב המשלח גם ע"י מי שאינו ראוי לשליחות אבל אם זה השליח הגביה כדי ליטול ועדיין לא נטל אינו מתחייב על ידו [וראיה מתוס' מעילה כ"א. ד"ה נתנו ודוק] וי"א דהמשלח אינו חייב רק כשהשליח לא ידע שהוא פקדון או שאינו בר חיובא אבל כשידע שזהו פקדון והוא בר חיובא חייב השליח ולא המשלח וכשאין להשליח במה לשלם חייב המשלח [דו"פ] ויש חולקין וס"ל דלעולם אין השליח חייב אא"כ אכלו להפקדון דאז הוי כמו גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו דרצה מזה גובה רצה מזה גובה [נה"מ] כמ"ש בס"י שס"א. מה הדין אם אמר לרובוט שלו לשלוח יד ? מה הדין אם הרובוט יצא מכלל שליטה ושלח יד ? אמר לבעל חיים מאולף לשלוח יד ? ועל פי הנתיבות ?

פתחי חושן חלק ג (פקדון ושאלה) פרק ה - שליחות יד והשתמשות בפקדון סעיף יא

יא. אף על פי שבכל התורה אין שליח לדבר עבירה, ריבתה תורה בשליחות יד שאפילו אמר השומר לשליח, לשלוח יד בפקדון, מתחייב השומר כאילו הוא עצמו שלח בו יד, ויש אומרים שגם השליח חייב.

שו"ת עונג יום טוב סימן לא / עבוד מי

ונלע"ד ליישב דהיינו דאיכא בין שליח לד"ע דשליחות יד לשליחות דטו"מ (=דטביחה ומכירה). דגבי שליחות יד דמרבין מעל כל דבר פשע לא מרבין אלא אם צוה לשליח להגביה החביות על מנת ליטול ממנה עבור עצמו של שומר דהכי משמע קרא על כל דבר פשע אם לא שלח ידו ודרשינן דבר לשון דיבור היינו אם לא אמר לשליח לשלוח יד עבור עצמו של השומר. והכי משמע לישנא דבריינא בסוף פרק המפקיד (דף מד) אין לי אלא הוא אמר לשלוחו ולעבדו היינו שאמר להם שיטלו עבורו. אבל אם אמר לשליח שיטול עבור עצמו לא מתחייב משום שליחות יד. וכיון שלא נאבדה לא מתחייב באונסין ע"י השליחות יד של שני... ודווקא גבי טו"מ דרבינן שליחות ולא מחלקין אם השליח שוחט לעצמו או מכר השליח ולקח הדמים לעצמו בשליחותו של הגנב [וכגון שלא נתן לו הגנב במתנה עצם הגניבה רק נתן לו רשות למכור ולקח הדמים לעצמו דאל"ה הרי מתחייב הגנב משעת נתינה דדמי למכירה] או טבח ומכר בשביל הגנב משום דגבי טו"מ אין החיוב משום שלקח לעצמו בהמת חברו וטבחה ומכרה לצורכו אלא גז"כ לשלם דו"ה בטו"מ.

פתחי חושן חלק ג (פקדון ושאלה) - הערות פרק ה - שליחות יד והשתמשות בפקדון הערה (לז)

(לז) שו"ע סימן רצב סעיף ה, ומשמע מדברי הקצה"ח (סוף סק"א) שלא נתרבה דין שליחות לדבר עבירה אלא באופן שהחיוב הוא מדין שליחות יד המיוחד בשומרים, והיינו במה שמתחייב במקצת על כולו, או ע"ד לשלם, כמ"ש לעיל (הערה ג), אבל כשהחיוב מדין גזלן דהרינן לכללא דאין שליח לדבר עבירה שחייב השליח ולא המשלח, וכן משמע בחידושי הפלא"ה, ועי' קצה"ח (סימן רצא סק"ב), ועי' להלן.